

Korruptsiooni ennetamine meditsiinis: Õppematerjali juhend

1. Õppematerjalis kasutatavad mõisted

Järgnevalt on ära toodud erinevad terminid, mille tundmine aitab korruptsiooni-teemalisi arutelusid nii edendada kui ka paremini mõista. Valdkonna paremaks tundma õppimiseks on soovitatav lugeda lisamaterjali, mis on ära toodud peatüki lõpus.

Altkäemaks on nii rahaline kui muu hüve (kingitused, koolitusreisid, soodustused jms), mida ametiisik saab teenistusülesannete rikkumise eest.

Korruptiivne tulu on tulu või soodustus, mis on saadud ametiisiku tööülesannete täitmise eest või ametikohustuste rikkumise eest.

Ametiisik on inimene, kel on avaliku ülesande täitmiseks ametiseisund. Arst käitub ametiisikuna siis, kui ta teeb riigi nimel otsuseid, nt kirjutab välja retsepte, mille maksab kinni riik, tellib uuringuid jne.

Ametiseisundi kuritarvitamine on sellise otsuse või toimingu tegemine, millega luuakse eelis otsustajale, tema lähedasele või mõnele kolmandale isikule.

Huvide konflikt tekib siis, kui ametiisikul või tema lähedasel on isiklik huvi otsuses või toimingus, mida ta ise peab tegema või mida ta saab mõjutada. Huvide konflikt ei ole korruptsioonivorm, vaid olukord, mis võib viia korruptsioonini.

Korruptsioon on ametikohaga kaasneva usalduse kuritarvitamine ja ametikoha ära kasutamine isikliku kasu saamise eesmärgil.

Onupojapoliitikaga on tegu juhul, kui eelispositsioonis on lähisugulased ja-hõimlased.

Loe lisaks

- www.korruptsioon.ee – veebikeskkond, mis annab kiire ja lihtsa ülevaate erinevatest korruptsiooni puudutavatest teemadest.
- www.transparency.ee – mittetulundusühingu Korruptsioonivaba Eesti veebileht
- Korruptsioonivastane seadus (www.riigiteataja.ee/akt/KVS) – see dokument on kõikide korruptsiooni juhtumite käsitlemise aluseks.
- <https://www2.politsei.ee/et/nouanded/korruptsioon/> – ülevaade, kuidas käituda, kui oled pealt näinud korruptsiooni juhtumit.

- Politsei- ja Piirivalveameti Keskkriminaalpolitsei Korruptsioonikuritegude büroo annab regulaarselt välja ülevaate büroo tegevustest. Muuhulgas on vaatluse all ka korruptsioon meditsiinisektoris. Ülevaated ja muud kasulikud materjalid on kättesaadavad Politsei- ja Piirivalveameti kodulehel (<https://www2.politsei.ee/et/nouanded/korruptsioon/kasulikud-materjalid.dot>).
- <http://www.medtecheurope.org/legal-and-compliance/code> – Medtech Europe eetikakoodeks

2. Õppevideode kasutamise juhend

Õppematerjal koosneb kolmest lühivideost, mis moodustavad ühe tervikliku narratiivi. Videoid võib vaadata järjest, ent need on vaadatavad ka isesevalt. Videote keskseks tegelaseks on dr Vladimir Tamm, kes oma igapäeva töös puutub kokku erinevate patsientidega. Doktor Tamm on andnud loa filmida paari vastuvõttu ja on jaganud filmimeeskonnaga ka oma mõtteid, mis tal vastuvõtu ajal tekkisid. Lisaks on meeskond saanud võimaluse jäädvustada üht koosolekut, mis keskendub uute meditsiiniseadmete hankimisele.

Õppematerjali peamiseks eesmärgiks on tekitada elavat arutelu. Ehkki videoid saab vaadata ka üksi, on soovituslik seda teha rühmas. Õppematerjali keskseks küsimuseks on: „*Kas see on korruptsiooni juhtum või mitte – miks?*“. Õiged vastused peaksid välja kooruma arutelude käigus, vajadusel koolituse läbiviija juhendamisel. Sageli ei ole vaadatud olukorras ühte selget vastust, vaid tekkinud on komplitseeritud situatsioon, milles võib olla mitu korruptsiooni juhtumit, või mitte ühtegi.

Arutelude elavdamiseks on iga video lõpus välja toodud paar küsimust. Ühtlasi on videotesse peidetud elemente, millest otseselt ei räägita, ent mis annavad aimu dr Tamme varasemast käitumisest ja otsustest – seetõttu on soovitatav pöörata tähelepanu näiteks doktori kabineti sisustusele või ka arsti riietusele. Lisaks jälgida nii dr Tamme käitumist, näoilmeid kui ka intervjuudes antavaid põhjendusi. Vaataja peaks enda jaoks selgeks tegema, kas doktori käitumine ja mõtted on korrektsed. Oluline on ka esitada saadud vastuse põhjendus. Argument, et käitumine *tundub* vale, ei ole siinkohal piisav, vaid lisama peaks miks vaadeldav käitumine vale oli (nt altkäemaks, unupojapoliitika, ametiseisundi kuritarvitamine vms).

1.1. Video 1: Arst võtab vastu patsiente

Esimeses videos võtab dr Tamm vastu kolm patsienti. Järgnevalt on välja toodud abistavad küsimused, mida koolituse läbiviija võib soovi korral arutelu elavdamiseks kasutada.

- 1.1.1. Mis Sa arvad kas moosipurgi vastuvõtmine on esimene kord, mil dr Tamm kingitusi vastu võtab? Miks?
- 1.1.2. Kas dr Tamm võttis altkäemaksu? Mis oli altkäemaksuks?
- 1.1.3. Kas arst käitus ametiisikuna? Kui jah, kas ta rikkus teenistusülesandeid?
- 1.1.4. Kas nõustud sellega, mida dr Tamm kingi vastuvõtmise kohta arvab?
- 1.1.5. Kuidas Sina käituksid, kui Sinu patsiendid järjekindlalt Sulle kinke toovad? Kas võtaksid kingid vastu? Kui jah, mida sa nendega teeksid?

- 1.1.6. Kas SPA paketi vastuvõtmine oleks olnud korrupsioon või oli dr Tamm liialt ettevaatlik?
- 1.1.7. Kuidas arst peaks enda täienduskoolituste eest tasuma?
- 1.1.8. Dr Tamm sai kutse konverentsile – kas see kutse oli eraldiseisev akt või tänutäheks ravi eest? Kas ravi lõppemine on oluline argument selle juhtumi puhul?
- 1.1.9. Kuidas peaksid arstid konverentsidel käima? Kas võib käia konverentsidel kingituste eest? Mis klauslid sellega kaasnevad?
- 1.1.10. Millised kingitused on altkäemaks?
- 1.1.11. Millised kingitused on sobilikud?

Abistavad nüansid:

- *Kabinetis on näha varasemalt vastu võetud kinke: kartulikott, alkoholipudelid, kommikarbid, lilled, rahakaart jne.*
- *Dr Tamm väidab, et kõik kingid viiakse arstide tuppa – mis on korrektne käitumine. Kuna dr Tamme kabinetis on siiski palju kingitusi, saab öelda, et ta ei ole alati õigesti käitunud.*

1.2. Video 2: Arst töötab vabal ajal

Teises videos nõustub dr Tamm lõunapausi ajal läbi vaatama oma sõpra, kes soovib töövõimetus pensionit. Järgnevalt on välja toodud abistavad küsimused, mida koolituse läbiviija võib soovi korral arutelu elavdamiseks kasutada.

- 1.2.1. Mis ajal võib arst patsiente vastu võtta? Kas ka lõunapausil?
- 1.2.2. Kas dr Tamm vaatas sõbra Ilmari üle ametlikul vastuvõtu ajal või mitte?
- 1.2.3. Kas uuringu tellimine oli õige / näidustatud?
- 1.2.4. Miks tohib / ei tohi arst kirjutada ravimeid välja, kui patsient on vastu võetud vastuvõtuvälisel ajal?
- 1.2.5. Kas töövõimetus väljakirjutamine oli põhjendatud? Miks? Kas arst võib teha oma ametikohaga seotud vastuteeneid?
- 1.2.6. Kas nõustud sellega, kuidas dr Tamm enda käitumist põhjendas?

Abistavaid nüansse:

- *Arsti vabal ajal patsientidele nõu andmine ei ole keelatud, ent arst ei tohiks tellida uuringuid. Kui konsultatsiooni ajal selgub, et edasiste uuringute tegemine on vajalik, peaks patsient end ametlikult vastuvõtule registreerima, et seeläbi vajalikud uuringud saada.*
- *Tähele peaks panema, et mehed on kauaaegsed sõbrad, kes on teineteist minevikus korduvalt abistanud. Seega töövõimetus pensioni välja kirjutamine abistab arsti enda lähikondlast ning tekitab onupojapoliitika mulje.*

- *Dr Tamm kasutas ära oma ametipositsiooni, et suunata sõber edasistele uuringutele, millele pääseb küll elavas järjekorras, ent vajab siiski saatekirja. Korrektne oleks registreerida sõber ametlikule vastuvõtule ja vormistada vastav saatekiri.*
- *Kuna dr Tamm otsustas töövõimetuspensionini välja kirjutada oma lähikondlasele, ehkki see ei olnud näidustatud, on ta ametiisikuna ametipositsiooni ära kasutanud, lisaks on tegu onupojapoliitikaga ning näha võib ka altkäemaksu juhtumit, kus arst saab meelega patsiendilt (antud juhul erinevate parandustööde vormis).*

1.3. Video 3: Arstid arutlevad hanketingimuste üle

Kolmandas videos on vaatluse all arstide koosolek, mille keskmes on uute endoskoopide hanketingimuste arutelu. Järgnevalt on välja toodud abistavad küsimused, mida koolituse läbiviija võib soovi korral arutelu elavdamiseks kasutada.

- 1.3.1. Kas kõik hanketingimuste arutelus osalenud arstid olid erapoolatud? Miks?
- 1.3.2. Üks arstidest kõrvaldas end otsustusprotsessist – kas see oli korrektne käitumine? Miks?
- 1.3.3. Kas dr Tamm oli erapoolik? Miks?
- 1.3.4. Mis Sa arvad, mis võis dr Tamme endoskoopide kriteeriumite välja pakkumisel mõjutada?
- 1.3.5. Kuidas oleks pidanud dr Tamm käituma?
- 1.3.6. Kas arst tohib firma rahade eest käia koolitustel?
- 1.3.7. Mis Sa arvad, kas koolitused ongi selle pärast nii kallid, et firmad neid kinni maksavad, või kajastab osavõtutasu reaalseid korraldajate kulutusi?
- 1.3.8. Mida peaks arst tegema, et olla kursis viimaste meditsiinialaste saavutuste ja seadmetega, samal ajal vältides huvide konflikti või selgeid korruptsiooni juhtumeid?
- 1.3.9. *Spetsialistidele* Kuidas peaks hanketingimusi vormistama, nii et üht pakkujat teisele ei eelistataks?

Abistavaid nüansse:

- *Pane tähele, et dr Tamm kannab mitmeid endoskoobi firma promotooreid.*
- *Üks arstidest kõrvaldas end otsustusprotsessist, kuna tal on isiklikud seosed ühe endoskoobifirmaga. Ehkki otsustusprotsessist enda eemaldamine oli õige, oleks korrektne olnud ka hanketingimuste arutlust kõrvale jäämine. Käesoleval juhul on oht, et ta kallutas hanketingimusi ühele (temaga seotud) firmale sobivaks.*
- *Arst võib firma rahade eest käia koolitustel, ent ta peaks jääma otsuste tegemisel objektiivseks.*

Hea teada:

1. *Ravimifirmade puhul on arsti toetamine reguleeritud, meditsiiniseadmete firmade puhul mitte (vt ravimiseadus § 86)*

- 1.1. Ravimeid tohib kinkida/vastu võtta 6.40 € ulatuses.
- 1.2. Rahalised kingitused ja ravimite kinkimine/vastu võtmine üle 6.40 € ulatuses on lubatud üksnes teadusasutuse või erialaorganisatsiooni korraldatavatel arstiteaduslikel või farmaatsiaalastel üritustel osalemise toetamise puhul.
  - 1.2.1. Nimetatud toetusi tohib jagada ainult avalikustatud tingimustel, mis ei tohi sisaldada kindla ravimi või kindla tootja ravimi müüki või väljakirjutamist;
  - 1.2.2. pooled peavad sõlmima kirjaliku lepingu, mis välistab ravimite müügi ja väljakirjutamise mõjutamise.